

To cite this article: Yılmaz, M.K. (2023). Dini Söyleme Dayalı Radikal Terörizm Perspektifinden Sivil Havacılık Güvenliği. International Journal of Social and Humanities Sciences (IJSHS), 7(3), 119-134

Submitted: October 09, 2023

Accepted: November 27, 2023

DİNİ SÖYLEME DAYALI RADİKAL TERÖRİZM PERSPEKTİFİNDEN SİVİL HAVACILIK GÜVENLİĞİ

Mustafa Kemal Yılmaz¹

ÖZET

Terörizm, uluslar arası düzeyde gündemden düşmeyen, kendisine her zaman ilk sıralarda yer edinen, ziyadesiyle karmaşık ve değişken yapıya sahip bir kavramdır. Son yıllarda, özellikle 2000'li yılların başından itibaren tüm dünyada tartışmasız bir şekilde etkisini artıran terör olgusu, Amerika'da yaşanan 11 Eylül saldırıları sonrasında uluslar arası bir boyut kazanmıştır. Bu terör saldırısı, artık ülkelerin eskisi gibi bölgesel düzeyde barış ve huzuru sağlayamayacağı yeni bir yüzyıla ve yeni bir değişim sürecine girildiğini göstermektedir.

Bu çalışmanın amacı; yeni döneme sebebiyet veren gelişmeleri, dini söyleme dayalı terör unsurlarını, yapılanmalarını, ideolojilerini ve bu yöndeki sosyal, siyasal ve ekonomik etkilerini, Amerika'daki 11 Eylül Saldırıları, 2016 Brüksel ve 2018 Atatürk Havalimanı saldırılarının ve bunların havacılık sektörü üzerindeki etkilerini, bunların sonucunda Türkiye'de ve Avrupa'da meydana gelen değişimleri incelemektir. Bu bağlamda çalışmanın alan yazına katkı sunması ve sivil havacılık güvenliği özelinde radikal terörizmin yarattığı olumsuz etkileri ortaya çıkarması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Terör, Terörizm, Radikalizm, Din, Havacılık, Güvenlik

Jel Sınıflandırması: F50, H56, L93

¹ Doç.Dr., T.C. Samsun Üniversitesi Sivil Havacılık Yüksekokulu, Havacılık Yönetimi Bölümü, kemal.yilmaz@samsun.edu.tr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1533-8990>

CIVIL AVIATION SECURITY FROM THE PERSPECTIVE OF RELIGIOUS DISCOURSE-BASED RADICAL TERRORISM

ABSTRACT

Terrorism is a concept that is always on the agenda at the international level and has a highly complex and variable structure. The phenomenon of terrorism, which has increased its influence worldwide in recent years, especially since the early 2000s, has gained an international dimension after the September 11 attacks in America. This terrorist attack shows that we have entered a new century and a new process of change in which countries will no longer be able to maintain peace and tranquility at the regional level as before.

The purpose of this study; The developments that led to new era, the terrorist elements based on religious discourse, their structures, ideologies, and their social, political and economic effects, the September 11 Attacks in America, the 2016 Brussels and 2018 Atatürk Airport attacks and their effects on the aviation industry, as a result of these in Turkey and to examine the changes taking place in Europe. In this context, the study is expected to contribute to the literature and reveal the negative effects of radical terrorism on civil aviation security.

Keywords: Terror, Terrorism, Radicalism, Religion, Aviation, Security

Jel Codes: F50, H56, L93

GİRİŞ

Küresel ölçekte infial yaratan, yasa dışı eylemler gerçekleştiren, kendilerini dünya ülkelerine kabul ettirmeye çalışan, çeşitli dini grupların birtakım örgütsel yapılanmaları sonucunda ortaya çıkan, eylemlerinde dini temaları kullanan ve özellikle İslam dinini kendilerine aracı edinen terör örgütlerinin; 2000'li yılların başından itibaren yükselişe geçen havacılık endüstrisi üzerinden küresel havacılığın seyrini değiştirecek eylemlerde bulunmaları, özellikle Türkiye, Avrupa ve 11 Eylül saldırıları sonucu Amerika'da, beraberinde ise tüm dünya ülkelerinde güvenlik anlayışı ile ilgili ciddi değişiklikleri beraberinde getirmiştir.

Modern dünyanın en önemli sorunlarından biri olarak değerlendirilen terörizm kavramı, semantik olarak şiddet tarihinin kökenlerinin bulunduğu dönemlere kadar götürülebilmektedir. Etimolojik olarak terörizm kavramı terör kavramından türetilmekle birlikte, terör kavramını terörizm kavramından ayrıca tanımlamak gerekmektedir. Çoğunlukla siyasal bir amaç olmak üzere, herhangi bir amaca ulaşmak gayesiyle sivillerin ve güvenlik görevlilerinin, propagandaya

yönelik ses getirici eylemlere maruz bırakılması terör olarak tanımlanmaktadır (Keleş ve Ünsal, 1982: s.2-3).

Terörizmin tarihi günümüzden çok öncesine dayanmakla birlikte, tarihsel süreçte anlam açısından belli farklılıklar ortaya çıkmıştır. Terörizm kelimesinin anlam alanı bu süreçler içinde kırılmalar ve sürekliliklerin de etkisiyle önemli değişikliklere uğramıştır.

Genel olarak, terörizm kavramından anlaşılan şiddet uygulama ve zorlama güdüsünü içerisinde barındırmasıdır. Bu şiddet türü, devletin kullanma tekeli elinde bulundurduğu şiddet türünden farklı bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Devlet şiddeti meşru temelde yerine getirirken, terör odaklı şiddet, hukuki temelleri olmayan gayrimeşru bir yapıya sahiptir. Bu şiddet biçiminin modern eylem pratiğinde siyasal bir zemini bulunmamaktadır. Bu siyasal seçenek içinde şiddet, eylem mantığıyla işlendiğinde teröre hizmet etmektedir. Modern kabullerde ise; şiddet ve teröre başvurma, siyasal ve stratejik nedenlere bağlı bir seçenek halini alabilmektedir (Schmid ve Jongman, 1988: s.5).

Etik açıdan terörizmi, ihtiyaca binaen ortaya çıkması muhtemel bir olgu olarak görmek mümkün değildir. Dolayısıyla, terörizm kavramının uluslararası literatürde çok sayıda tanımı bulunmaktadır (Cevizci, 2003: s.390). Bu tanımlar içinde en geniş tanımlardan biri olan ve tüm eleştirilere rağmen kabul edilebilirliği açısından literatürde önemli bir yer teşkil eden Schmid'e (1988) göre terörizm; kişisel suç veya politik nedenlerle, korku ve endişe kaynağı oluşturmak amacıyla, gizli ya da yarı gizli birey, grup ya da devlet aktörleri tarafından tekrarlanmış şiddet eylemleridir. Bu eylemlerin asıl hedefi terör faaliyetlerinden etkilenen mağdurlar değildir. Terörden etkilenen mağdurlar, eylemin amacına ilişkin mesajı karşı tarafa iletmek üzere rastgele seçilmiş veya önceden planlanarak oluşturulmuş temsili ya da sembolik hedeflerden oluşmaktadır. Mağdur ve nihai hedef kitle arasında doğrudan tehdit ve şiddet üzerine kurulu bir iletişim süreci oluşturmak isteyen teröristler, toplumun genelini etkilemeyi amaçlamaktadırlar.

Çizelge 1. Terörizmin tanımları içerisinde belirtilen kavramların kullanım sıklığı

Kavram	%
1) Şiddet, Zorlama	83,5
2) Siyasal	65
3) Korku, Terör Vurgusu	51
4) Tehdit	47
5) (Psikolojik) Etkiler ve (Beklenen) Tepkiler	41,5
6) Mağdur – Hedef Farklılaşması	37,5
7) Amaca yönelik tasarlanmış, sistematik, organize hareketler	32
8) Mücadele Metodu, Strateji, Taktik	31
9)İnsancıl kısıtlamaların dışında, olağanüstülük, kabul edilmiş kuralların ihlali	30
10) Baskı, gasp, başlatma (tümevarım) uyumu	28

Schmid, 1936 ile 1981 yılları arasında yapılan 109 tanım içerisinde kullanılan kavramsal unsurları kullanım sıklıklarına göre 22 başlık altında incelemiştir. Bu çalışma ile literatüre yeni terörizm tanımları eklenmiştir; Tablo 1’de terörizme ilişkin en fazla kullanım sıklığına sahip ilk 10 kavram görülmektedir. Bu kavramlar, terörizm tanımlarının ortak noktalarının ve sınırlılıklarının belirlenmesi açısından önem arz etmektedir.

Terörizmin uluslararası literatürde çok sayıda tanımının olması sınıflandırma açısından bu kavramın iki önemli boyutunu açıklar niteliktedir. İlki; bu kavramın ve eylem pratiğinin açıklanmasında girişilen çabalara karşın, belirlenmiş bir çerçeveye oturtulmasının zorluğu, ikincisi ise; önemli bir olgu olarak terörizmin ortak bir sorun olduğu gerçeğidir.

RADİKAL TERÖRİZM

Köktenci yöntemlerle değerler sistemini değiştirme, devrim yoluyla toplumsal değişimi sağlama ve sosyolojik yapılara odaklanan siyasi ilkeleri savunma “Radikalizm” veya “Köktencilik” olarak tanımlanmaktadır. Radix sözcüğü latince "kök" anlamına gelmektedir. Radikalizm ise bu kökten türemiştir (Neumann, 2008: 4).

Aşırı muhafazakâr Protestan kökenli teolojik bir kavram olarak karşımıza çıkan Radikalizm, fundamentalizm adıyla I. Dünya Savaşı devam ederken ABD’de ortaya çıkmıştır. 1910-1915 yılları arasında yazılan “The Fundamentals” adlı 12 serilik kitapçıkta kavram olarak ele alınmıştır. Temel endişesi; akılcılık, evrim teorisi, sekülerizm, dini liberalizm ve kutsal metinlere eleştirel yaklaşım gibi

dini tezleri etkisizleştiren modernist yaklaşımların her geçen gün artış göstermesidir. Protestanlar için radikalizm; kutsal yazıların yalnızca sözsöz esinine dayanan, kelimesi kelimesine anlamı kabul edilen, bilimsel ya da tarihsel tüm yorumlara karşı çıkılan ve yaratımcılığa dayanan bir düşünce biçimidir (Salur, 2009).

Bu kavramın içeriğindeki karışıklık ve kullanım alanının genişliği son yıllarda artış göstermiş, özellikle İslam dini ile özdeşleştirilmesi bazı kesimlerce ciddi bir eleştiri konusu olmuştur. Nitekim, İslam dini söz konusu olduğunda modern dünyada ortaya çıkabilecek her türlü dini aktivite, yaklaşım ve uyanış için radikalizm, kullanılabilir bağlamından çıkarılarak esnek bir hâl almıştır. Bu bağlamda, radikalizmin kullanım alanı; yüzlerce yıldır tehlike addedilmeden ayakta duran ancak son yıllarda küfrün sembolü sayılan “Bud” heykellerini yıkan Taliban'dan, demokratik değerlerle dini inançlarını harmanlayarak modern hayata dinî önceliklerini koruyarak katılan sade bir bireyi kapsayacak şekilde genişletilmiştir (Albayrak, 2014).

Radikalizm ile terörizm kavramlarının ayrımı yapılırken dikkat edilmesi gereken husus, terörizmin eylem pratiği olarak okunması gerektiği, ancak radikalizmin önceliğinin bu tip bir yaklaşım olmadığıdır. Katı tutumlar bütünü ve bunun sosyal yansımaları olarak özetlenebilecek radikalizmin, terörizm özelinde bir karşılık bulunduğu söylenebilir. Ancak, radikalizmin temelinde terörizm değil, din ve onun uzantısı olarak kabul edilen kültürel değer ve amaçlar yatmaktadır. Dolayısıyla, İslam'ın politikleşmesi ile İslam devleti kurma hayalleri birbirinden ayrılan kavramlardır. Bu bakımdan, siyasal ve kültürel açıdan radikalizm ve radikal terörizm kavramları öncelikleri ile birbirinden ayrılmaktadır.

Dini güçler, insanlar üzerinde olumlu etkiler bırakarak, sevgi ve saygı uyandırabileceği gibi kimi durumlarda da olumsuz duygular uyandırıp insanlara korku ve kaygı hissi verebilir (Borgeaud, çev. 1999: 51). Bu husus, olumlu ya da olumsuz şartların yorumlanmasında bir davranış biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Terörizm olgusunun anlam alanı da bu değişikliklere hizmet etmektedir. Nitekim, terörizm korku ile kendine eylem alanı açmakta ve din temelli bir talepler bütünü oluşturmaktadır. Radikal terörizmin insan unsuru ise, ilahi bir adaletin kurulmasına yönelik inancını, kutsal metinlerden çıkarılan anlamlarla desteklemektedir. Bu bağlamda, İslam kültürünün en belirleyici unsurlarından biri olan, zengin ve çok yaratıcı yorumlama yeteneği kutsal metinlerden çıkarılan anlamları çeşitlendirmektedir (Edward, çev. 2000: 143). Radikal terörizm olgusunda İslam'ın yeniden dirilişi savunulurken, bu tip bir

terör tehdidinin en yakın hedefi rejimdir. Modern oluşumlarda bu tip örgütlenmeler kurucu şiddet tekeli elinde bulunduran devletler için asimetrik bir tehdit algısı yaratmaktadır (Sökmen, 2009: 247).

Radikal terörizmin ortaya çıkışının en önemli dayanağı emperyalizmin varlığıdır. Emperyalizmin olumsuz etkileri, örgüt ideologları için radikal ve mutsuz bir kitle oluşturmaktadır. Emperyalizm, aynı zamanda sadece bir toplulukla ilgili bir sorun olmaktan öte, dünya genelinde bu durumdan rahatsız olan zihniyetler için de temsili bir ortaklık oluşturmuştur. Emperyalizmle mücadelenin topyekün mücadele ile anılması ve İslam dünyasındaki her sorunun tüm İslam toplumları için bir mücadele gerekçesi haline gelmesi, bireylerin kazanılması adına en önemli hususlardan biri olmuştur. Batı toplumlarının çok da önemsemediği aşağılama hissi, bundan doğan öfke ve küçümsemeye karşılık, radikal terörizm öfkeyi ve yıkımı bir metot olarak belirlemiş ve yeterince sempatan toplamıştır.

Küreselleşme ve modernleşmenin doğrudan olumsuz yansımaları radikal terörizmi tetiklemekte, ek olarak İslam ile modernliğin tartışılması da buna hizmet etmektedir. Modernizmin başarısızlığı asıl olana dönüş beklentisini artırmış ve sosyal boşluktaki bu beklenti, İslami gerekçeleri ve tarihi modelleri kullanarak doldurulmaya çalışılmıştır. Bu noktada, geçmişin kurucu şiddetlerine bir ihtiyaç olduğu kanısı uyanmaktadır. Çünkü din, geçmiş büyük İmparatorluklarda tebaanın birçok sahalardaki hürriyet kaybını telafi etmeleri için idarecilerin müsaade ettikleri bir kısım faaliyetlerin cereyan ettiği bir saha olmuştur (Toynbee, çev. 2008: 290). Nitekim, hükümdarlar otoritelerini kabul ettirmek istediklerinde, genelde Allah'ın adını ve bir takım insanüstü kavramların gücünü kullanmışlardır (Vatikiotis, çev. 1998: 65).

Radikal terörizmin örgüt temelli işlenmesinde dikkat edilmesi gereken önemli hususlardan bir diğeri, evrensel dini idealleri öncelemeden ülke topraklarını işgalden kurtarma ve bağımsızlık mücadelesinin öne alınmasıdır. Bağımsızlık mücadelesinde dini unsurların ve radikal temaların mücadele yöntemi olarak neden benimsendiğinin dikkate alınması ve üzerinde durulması gerekmektedir. Dini bilginin evrenselliği yerel direnişin itici gücü olarak kullanılmaktadır. Örgüt temelli radikal terörizm içinde bağımsızlık mücadelesi ve evrensel İslami düzenin kurulması arasında yöntem ve ilişki bakımından farklılıklar bulunmaktadır. Küresel ölçekte en yaygın ağa sahip radikal örgüt olan El Kaide; dini, evrensel ideallere ulaşma yöntemi olarak kullanılmaktadır. Aynı zamanda, bağımsızlık mücadelesi yürüttüğünü iddia eden yapılar ile de ilişkisini devam

ettirmektedir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, radikal terör örgütlerinin genel ideolojisi açısından din, bazen temel çıkış ya da birliktelik noktası olarak kullanılabilmektedir (Sağiroğlu, 2012).

İslami radikal örgütler, İslam dışındaki bütün ideolojileri faaliyetleriyle birlikte reddederek, mutlak zafer olarak kabul ettikleri İslam'ın dünya egemenliğinin sağlanacağı evreye gelinceye kadar "Kutsal Savaş (Cihad)" diye adlandırdıkları terörü faaliyetini yürütmektedirler. Buna ek olarak bu teorilerinin tüm insanlığın ve devletlerin üzerinde olduğunu iddia etmektedirler. Yani insanları ve devletleri seçim yapmaya iterler. Bu seçim İslam ile yok oluş şeklinde ortaya çıkmaktadır. Örgütsel anlamda zayıf oldukları ülkelerde ise; kısmen ikna, kısmen tehdide dayanan yöntemlerle "İman Misyonerleri" şeklinde faaliyetlerde bulunmaktadırlar. Tunuslu Radikal İslami düşünür Bulares'in ifade ettiği gibi "dinin yaşamın bir parçası olmadığı, tersine yaşamın dinin bir parçası olduğu" görüşünde temellenerek sekülerizmi reddetmektedirler (Taheri, 1990).

RADİKAL TERÖRİZM VE SİVİL HAVACILIK GÜVENLİĞİ İLİŞKİ

1900'lu yıllardan günümüze kadar sivil havacılık sektörü sürekli bir gelişim ve değişim süreci içindedir. Son yarım yüzyıldır yaşanan teknolojik gelişmelerin ardından hayatımızın vazgeçilmez sektörlerinden biri haline gelen havacılık sektörü; gerek ülkelerin ekonomik kalkınmasına verdiği katkı, gerek turizm sektörü ile olan yakın ilişkisi, gerek ihracat ve ithalat üzerindeki pozitif etkileri ile ülkeler arasındaki ticari faaliyetlerin kolaylaşmasına ve entegrasyonun sağlanmasına önemli katkılar sunmaktadır. Dolayısıyla, sivil havacılık sektörünün diğer sektörlerle nazaran yarattığı bu güçlü etki alanı, havayolu işletmelerini ve havaalanlarını terör örgütlerinin eylemlerinin odak noktası haline getirmektedir. Sivil havacılığı hedef alan her türlü eylem uçuş güvenliğini tehdit etmekte ve bir takım tedbirlerin alınmasını gerekli kılmaktadır.

1931 yılından bugüne kadar yaşanan çeşitli havacılık olayları, kaza, kırım ve uçak kaçırma girişimleri sonucunda yüzlerce, hatta binlerce insanın yaşamını yitirmesi, aynı zamanda maddi ve manevi zararın yarattığı ekonomik sorunlar havacılığı hedef alan terör olaylarının yakında incelenmesini gerektirmektedir.

İslami bir radikal örgüt olan El Kaide'nin 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleştirdiği İkiz Kuleler Saldırıları ile ortaya çıkan güvenlik zafiyetinin bu denli büyük bir yıkıma neden olacağını şüphesiz hiç kimse tahmin edemezdi. Nitekim; bu olay, dünya sivil havacılık güvenlik tarihinin yeniden yazılmasına ve güvenlik tedbirlerinin sil baştan yeniden ele alınmasına neden olmuştur.

Küresel ölçekte yaşanan bu havacılık faciası 2001 yılının havacılık güvenliği açısından milat olarak kabul edilmesine, başta Amerikan Sivil Havacılık Otoritesi (FAA) olmak üzere Türkiye’de ve Avrupa’da birçok düzenlemenin yapılmasına ve yeni güvenlik politikalarının oluşturulmasına zemin hazırlamıştır (Yılmaz, 2018). Bu süreçte, Avrupa ülkeleri bireysel hareket etmekten ziyade, daha çok ortak hareket etmeye, toplu bir sivil havacılık güvenlik politikasının oluşturulmasına, bu güvenlik politikalarının standart olmasına ve belirli uluslar arası örgütler tarafından sürdürülmesinin gerekli olduğuna karar vermişlerdir. Bu kapsamda, başta ICAO ve ECAC olmak üzere uluslar arası sivil havacılık örgütleri tarafından alınan güvenlik tedbirleri başta Avrupa ülkeleri olmak üzere, diğer ülkeler tarafından da kabul edilmiştir. Başlangıçta alınan bu tedbirler her ne kadar katı hükümleri içerse de, bireylerin özgürlük alanını sınırlamayacak şekilde uygulanmaya çalışılmıştır (Sarotte, 2005).

Bu minvalde; gerek dünyada, gerek Avrupa ve Türkiye’de sivil havacılığa yönelik tedbirlerinin alınması ve güvenlik politikalarının oluşturulmasında etkili olan 11 Eylül 2001 İkiz Kuleler Saldırıları, 22 Mart 2016 Brüksel Zaventem Havalimanı ve Metro Saldırıları ile 28 Haziran 2016 İstanbul Atatürk Havalimanı Saldırıları bu çalışmada ele alınmaktadır. Bu terör saldırılarının ortak noktası ise radikal İslami örgütler olan El Kaide ile DAESH tarafından gerçekleştirilmiş olmalarıdır.

2016 Yılı Brüksel Havalimanı Saldırısı

22 Mart 2016 tarihinde eş zamanlı olarak Brüksel’in iki farklı noktasında terörist saldırılar gerçekleştirilen DAESH, 31 kişinin hayatını kaybetmesine ve 350’ye yakın kişinin yaralanmasına neden olmuştur. İntihar bombacıları tarafından düzenlenen terörist saldırıların ilki, 22 Mart 2016 sabahı yerel saatle 07:50’de Zaventem Havalimanı’nda gerçekleşmiştir. Zaventem Havalimanı’nı hedef alan teröristler giriş katından havalimanına ağır silahlarla girerek farklı yönlere yönelmiş, kalabalık arasına dalarak üzerilerindeki bombaları patlatmak suretiyle kanlı bir terör eylemi gerçekleştirmişlerdir. Bu saldırıdan yaklaşık bir saat sonra ise, Maelbeek metro istasyonunda bir başka terörist saldırı gerçekleştirilmiştir. Saldırıların sebebinin ise, DAESH’e lojistik destek sağladığı gerekçesiyle terör eyleminden 4 gün önce tutuklanan Salah Abdeslam olduğu açıklanmıştır. Ayrıca, dönemin Belçika Başbakanı Charles Michel, saldırılardan sonra Salah Abdeslam için Brüksel’de DAESH tarafından misilleme amaçlı bir terörist eylem gerçekleştirileceğine ilişkin istihbarat aldıklarını ancak saldırıları engelleyemediklerini itiraf etmiştir. Saldırıların faileri olarak Khalid el-Bakraoui, İbrahim

el-Bakraoui ve Najim Laachraoui gösterilmiştir. Aynı zamanda, Avrupa Birliği'nin ve NATO'nun merkezi olması sebebiyle Brüksel'in bu terörist saldırılarının hedefi olması tek nedenin misilleme olmadığını göstermektedir (Bongiovanni, 2016).

2016 Yılı Atatürk Havalimanı Saldırısı

27 Haziran 2016 tarihinde yerel saate göre akşam 21:22'de İstanbul'un Bakırköy ilçesindeki Atatürk Havalimanı'nda DAESH mensubu olduğu belirtilen 3 saldırgan tarafından gerçekleştirilen, silahlı ve bombalı intihar saldırısı neticesinde 41 kişi hayatını kaybetmiş ve 250'ye yakın kişi yaralanmıştır. Saldırı ilk olarak dış hatlar gidiş katında başlayıp, daha sonra dış hatlar geliş katında devam etmiştir. Üç saldırgan ile gerçekleştirilen eylemde, eylemci teröristlerden biri yolcuların geçiş yaptığı kapıya doğru yönelerek ağır silahlarla ateş ederken, diğer saldırgan ise giriş kısmına doğru yönelerek içeriye girişi kontrol etmeye çalışmıştır. Girişteki terörist ile polis arasında çıkan çatışmada teröristin silahını elinden düşürmesi sonucu kendisini patlatarak yaşamına son vermesi, beraberinde birçok sivilin hayatını kaybetmesine ve yaralanmasına neden olmuştur. Yolcuların geçtiği yerlere ateş eden diğer terörist ise, dış hatlar gidiş katı içerisinde; üçüncü terörist ise, insanların dışarı kaçtığı esnada geliş katı çıkışında kendini patlatarak birçok sivilin hayatını kaybetmesine neden olmuştur (Değer, 2017).

11 Eylül 2001 İkiz Kuleler Saldırıları

21. yüzyılın başında, başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere tüm dünya küresel bir tehdit ile karşı karşıya kalmıştır. ABD'nin uluslararası bütünleşme sürecinin; gerek ekonomik, gerek politik çıkmazda olduğu bir dönemde tüm dünyayı olumsuz etkileyen bu saldırılar, 11 Eylül 2001 tarihinde Radikal bir İslami örgüt olan El Kaide'ye bağlı teröristlerce, eş zamanlı olarak sivil yolcu uçaklarıyla gerçekleştirilmiştir. Dünya barışını tehdit eden bu olay, toplumların terörizme bakış açısını ve havacılık güvenliğine ilişkin var olan tüm argümanları alt üst etmiştir. Bu saldırılar sonucunda üç bine yakın insan hayatını kaybetmiş ve 80'den fazla farklı ülkenin vatandaşı etkilenmiştir (Erdoğan, 2011). Bu trajik olay, küresel ölçekte bugüne kadar en fazla can kaybına sebebiyet veren terörist saldırılar olarak kayıtlara geçmiştir.

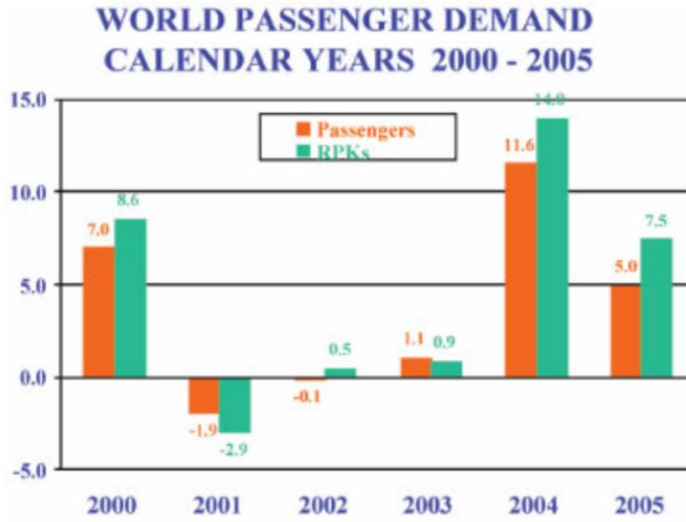
11 Eylül sabahı yerel saatle 08:46 sularında bir uçak, Dünya Ticaret Merkezinin kuzey kulesinin 94. ve 98. Katları arasına çarpmış ve bu olaydan 102 dakika sonra 1. kule yıkılmıştır. 16 dakika sonra ise ikinci bir uçak, Dünya Ticaret Merkezinin güney kulesinin 77. ve 85. katları arasına çarpmış, bu sefer 2. kule 56 dakika sonra yıkılmıştır. Yaklaşık 35 dakika sonra ise, Pentagon'un doğu ta-

rafına üçüncü bir uçak çarpmıştır. Son olarak, saat 10:03'de Beyaz Saray'ı hedef aldığı düşünülen dördüncü uçak, durumun fark edilmesiyle hedefine ulaşmadan kontrol altına alınmış ve Pittsburgh kenti yakınlarında boş bir araziye düşürülmüştür (Ünlü, 2009).

Saldırıların oluşturduğu korku atmosferi uçuş planı olan yolcuların kaybedilmesine yol açmıştır. Saldırıların sonrasında arttırılan güvenlik önlemleri hem zaman kaybına, hem de hak ihlaline varan bazı uygunsuz durumların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bundan dolayı, havayolu ulaşımı 11 Eylül sonrasında yaşanan ekonomik durgunluktan etkilenmiş ve bu olumsuz koşullar yolcu talebinin düşmesine sebebiyet vermiştir. Nitekim, 11 Eylül saldırıları hava taşımacılığına olan talebi düşürdüğü için buna bağlı olarak gelirler azalmış; saldırılar sonrasında uygulanan ilave güvenlik önlemleri operasyonel maliyetleri arttırmıştır. Federal Aviation Authority (FAA) tarafından havaalanlarının güvenlik sistemlerinin yenilenmesi ve çeşitli güvenlik önlemlerinin uygulamaya konulmasıyla birlikte ek maliyetler ortaya çıkmıştır.

Küresel ekonomideki iniş-çıkışlar hava taşımacılığı sektörünü yakından etkilemiştir. Havacılık sektörü 11 Eylül saldırıları sonrasında 2001 yılını küresel ölçekte 12,6 milyar dolar zararla kapatmıştır. Dolayısıyla, bu zarar tüm havayolu şirketlerini etkilemiştir. Bu saldırılar hava ulaşımına duyulan güven algısının olumsuz yönde etkilenmesine ve ulaşım modları içerisinde havayolu tercihinin önemli ölçüde azalmasına neden olmuştur. Saldırıları takip eden ilk 4 günde; ABD iç hatlarındaki uçuş rezervasyonlarının %74'ü, ABD dışındaki uçuş rezervasyonlarının ise %19'u iptal edilmiştir (Erdoğan, 2011).

ICAO verilerine göre, 11 Eylül saldırıları ile yaşanan talep şokunun sonucu olarak hava taşımacılığında yaşanan olumsuz gidişin (Şekil 1) 2003 yılına kadar devam ettiği görülmektedir.

Şekil 1. Küresel Havayolu Taşımacılığı Yolcu Talebi (2000-2005)

Kaynak: FAA, Aerospace Forecast Fiscal Years, 2006–2017

Bu süreçte, havayolu taşımacılığına duyulan güven algısının yeniden sağlanabilmesi ve sivil havacılık güvenliğinin artırılabilmesi için birtakım düzenlemelere gidilmiştir. Bu kapsamda; ilk olarak, Amerika’da 22 Eylül 2001 tarihinde Hava Taşımacılığı Güvenliği ve Sistem İstikrarı Yasası çıkartılmıştır. Bu yasa ile saldırıların oluşturduğu olumsuz etkilerin ortadan kaldırılması amaçlanmıştır. Amerika’da yapılan havayolu denetimleri sonucunda; yolcuların kimlik kontrollerine çok dikkat edilmediği, sahipsiz eşyaların çoğu zaman uçağa alındığı, yolculara bagaj kontrolünde güvenlik sorularının sorulmadığı gibi tedbirsizlikler tespit edilmiştir. Diğer taraftan, maliyetinin yüksek olması sebebiyle yolcu - bagaj eşleştirme sistemlerinin kullanılmadığı ve personel alım sürecinde yeterli düzeyde güvenlik soruşturmasının yapılmadığı ortaya çıkmıştır. ABD’de yürürlüğe konulan yasa ile faaliyete geçen TSA (Transportation Security Administration) ile birlikte; yolcuların metal dedektörlerle aranması, yolcu bagajlarının x-ray cihazlarından geçirilmesi, uçağa alınan bagajların patlayıcı tarama sistemlerinden geçirilmesi gibi denetlemelerle işlemlerin tam olarak uygulanması için çalışmalar yapılmıştır.

11 Eylül saldırıları sonrasında havacılık sektörünün yaşadığı sorunlar, başta hükümetler olmak üzere havayolu ve havalimanı işletmelerini havacılık güvenliğine ilişkin yeni tedbirler almaya zorlamıştır. Bu kapsamda, Amerika Birleşik Devletleri saldırılardan sonra sivil havacılık politikalarını yeni güvenlik önlemleri çerçevesinde şekillendirmiştir. Alınan bu yeni önlemler ile bir taraftan tüm havacılık birimleri federalleştirilirken, diğer taraftan insanların özgürlüğünü kısıtlayacak düzeyde sert kurallar uygulamaya konulmuştur. Bu kapsamda, Ame-

rika Birleşik Devletleri'nde ülkeye giriş yapan yabancıların parmak izlerinin alınması ve fotoğraflarının çekilmesi gibi alınan güvenlik önlemleri ciddi tartışmalar yaratmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri dışındaki diğer ülkelerde ise, Amerika'daki kadar sert kurallar olmasa da sivil havacılık güvenliğinin korunması ve arttırılmasına yönelik yeni tedbirler ve düzenlemeler uygulamaya konulmuştur. İsrail gibi güvenlik risk algısı yüksek ülkelerde de benzer sıkı güvenlik tedbirleri alınmış olsa da, İsrail dahil pek çok ülke Amerika Birleşik Devletleri'nin aldığı bu önlemleri tam anlamıyla benimsememiştir. Avrupa ülkeleri ise, bireysel özgürlükleri kısıtlamaya gitmeden, ortak bir sivil havacılık güvenlik politikasının oluşturulmasının, yerel düzeyde alınacak tedbirlerden daha etkili olacağını ve bu politikanın uluslararası örgütler nezdinde sürdürülmesi gerektiği fikrinden hareketle, başta ICAO ve ECAC olmak üzere uluslararası sivil havacılık örgütlerince alınan önlemleri benimsemişlerdir (Ünlü, 2009).

11 Eylül saldırıları her ne kadar Amerika Birleşik Devletleri'ne yönelik yerel bir saldırı gibi görünse de sonuçları itibariyle birçok ülkeyi etkilemiştir. Dolayısıyla bu yönüyle evrenseldir. Yapılan saldırılar güvenlik problemlerini küreselleştirmiş, bu durum tüm ülkeleri terörle mücadelede ortak hareket etmeye sevk etmiştir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

Son yıllarda terörizmin radikal örgütlerle özdeşleşmeye başlaması, illegal bir arayışın ve küresel bir mesajın ötesinde eylemcinin canlı bomba olarak hayatına son vermesiyle ciddi can kayıplarını da beraberinde getirmektedir. Klasik bir terör eyleminin pratiğinde eylemcinin hayatına son vermek yerine kazandığı tecrübeyle başka eylemleri organize etmesi beklenirken, dini söyleme dayalı terör yapılanmalarında eylemcinin canlı bomba olarak hayatına son vermesi eylemin yıkıcılığını ve toplum nezdinde etkisini artırmaktadır. Nitekim; terörizm, radikalleşmenin etkisiyle tüm alanlarda olduğu gibi havacılık sektörü için de büyük bir yıkım ve tehdit yaratmaktadır. Havacılık sektörünün geniş ulaşım ağı, küresel ekonominin merkezinde lokomotif sektörlerden biri olması ve yarattığı yüksek değer terör örgütlerinin küresel amaçlarını gerçekleştirmek için önemli bir cazibe alanı yaratmaktadır.

Günümüzde havacılık sektörünü hedef alan radikal terörizm, daha çok batıyı ve batı ile işbirliği içinde olan ülkeleri eylem kapsamına almaktadır. Emperyalizm, İslam karşıtlığı ve Batı tarafından aşağılanma hissine cevap olarak, Doğudan

beslenen ve dini söyleme dayanan radikalizm kendi terörünü yaratmaktadır. Diğer terörizm türlerinden farklı olarak eylemcinin yok oluşu, kendisi açısından ilahi bir varoluşu simgelerken; ardında büyük bir yıkım, infial ve trajedi bırakmaktadır. Bu açıdan radikal terörizmin daha fazla etki alanı yarattığı ve toplum nezdinde ses getirdiği söylenebilir.

Sivil havacılığa yönelik özellikle, 1970'lerden bu yana artan tehditler, uygulanan güvenlik politikalarını her geçen gün daha da zorlaştırmaktadır. 11 Eylül saldırılarından sonra, havayolu şirketleri ve havalimanları tarafından uygulanan güvenlik politikaları küresel ölçekte gözden geçirilerek yeniden düzenlense de; 2016 yılında Brüksel'de yaşanan terör saldırısı, ardından aynı yıl içerisinde 28 Haziran da İstanbul Atatürk Havalimanı'nda gerçekleşen terör eylemleri, havalimanlarında uygulanan güvenlik önlemlerinin aslında yeterli düzeyde kapsamlı ve caydırıcı olmadığını göstermiştir. Bu bakımdan, özellikle havalimanlarının kara tarafında yeniden düzenlenen güvenlik önlemleri, araçların ve yolcuların alana kontrollü bir şekilde ulaşmasından, yolcuların terminale girişlerinde farklı yöntemlerle aranmasına, X-Ray cihazlarının modernizasyonundan, uçak içerisine alınabilecek her türlü kişisel eşyanın muhtevatinin ve boyutlarının yeniden gözden geçirilmesine kadar yeni güvenlik politikalarının uygulamaya konulmasına neden olmuştur.

Havalimanı güvenlik bölgelerindeki tedbirler kimi zaman yolculara rahatsız verecek düzeye varsa da her uçuş öncesi alana giriş yapan yolcuların kimlik kartları veya pasaportlarının kontrol edilmesi, beraberlerinde taşıdıkları kabin veya uçak altı bagajlarının x-ray, dedektör gibi cihazlarla ilgili güvenlik personelleri tarafından taranması bir gereklilik halini almıştır (İnan, 2018). Kabin veya uçak altı bagajlara yönelik yapılan güvenlik taramalarının yanı sıra ilgili bagajların seyahat edecek yolcuya ait olup olmadığı, içeriği bilinmeyen bir paket kabul edilip edilmediği, yolcunun bagajını kendisinin hazırlayıp hazırlamadığına yönelik güvenlik soruları muhakkak surette sorgulanmalıdır. Kimlik, pasaport veya vize kontrollerinde başvurulabilecek potansiyel sahtecilik yöntemleri için gerekli tedbirlerin alınması kötü niyetli kişilerin uçuş güvenliğini tehlikeye atmasına mani olacak; tehdit, saldırı ve sabotaj girişimlerini boşa çıkaracaktır.

Her terör saldırısı güvenlik açısından yeni bir meydan okuma ve mevcut politikaların yeniden gözden geçirilmesi anlamını taşımaktadır. Bu açıdan politika yapıcılar ile uygulayıcıların eş güdümlü olarak çalışmaları önem arz etmektedir. Zira her terör saldırısı sonrasında reaktif stratejiler geliştirmektense, havayolu ve havalimanlarına yönelik muhtemel hareket tarzı planı ve acil durum planları

gözden geçirilerek proaktif stratejilerle bu terör eylemlerinin manevra alanı daraltılabilir. Ancak şu da bir gerçek ki insanın olduğu yerde hata ve ihmal her zaman var olacaktır. Bu durumda, dünyanın en iyi güvenlik politikalarını uygulayıp, aşılmaz güvenlik duvarları örseniz de güvenliğiniz en zayıf halkanızın gücü kadar olacaktır. Bu sebeple, ülkelerin birbirlerinin menfaatlerini gözeterek uluslar arası işbirlikleri çerçevesinde terör yapılanmalarını önleyici faaliyetlere ve çalışmalara odaklanmaları gerekmektedir. Terör olgusu, bir yandan küresel ölçekte tüm dünya ülkelerini ortak bir paydada buluşturacağı gibi; diğer yandan, olası olumsuz etkilerini en aza indirgeyecek adımları atmalarını da kolaylaştıracaktır.

Bu haliyle çalışmanın; alan yazına, politika yapıcılara, uygulayıcılara ve havacılık güvenliği uzmanlarına katkı sunması beklenmektedir. Gelecek araştırmalarda, dini söyleme dayalı radikal terörizm olgusunun yaratacağı potansiyel tehditlere yönelik havacılığın farklı alanlarında incelenmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Schmid, Alex P. and Jongman, Albert J. (1988). *Political Terrorism: A New Guide to Actors, Authors, Concepts, Data Bases, Theories and Literature*. New Brunswick, NJ: Transaction.

Keleş, R. ve Ünsal, A. (1982). *Kent ve Siyasal Şiddet*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Cevizci, A. (2003). *Felsefi Terimler Sözlüğü, 2. Baskı*. İstanbul: Paradigma Yayınları.

Salur, H. (2009). *Küresel Çağda Din ve Terör*. Konya: Çizgi Yayınları

Albayrak, H. Ş. (2014). Hıristiyanlık'tan İslam'a Uzanan Fundamentalizm. *Lacivert Dergi*. <http://www.lacivertdergi.com/dosya/2014/06/03/hiristiyanliktan-islama-uzananfundamentalizm> adresinden alındı.

Neumann, P. R. (2008). Introduction, Perspectives on Radicalisation and Political Violence. *The First International Conference on Radicalisation and Political Violence*. 17–18 January 2008. International Center for the Study of Radicalisation and Political Violence, Londra. 3-7

Borgeaud, P. (1999). *Karşılaşma Karşılaştırma, Dinler Tarihi Araştırmaları*. (çev: Mehmet Emin Özcan). Ankara: Dost Yayınları

Edward W. S. (2000). *Haberlerin Ağında İslam*. (çev: Alev Alatlı). İstanbul: Babil Yayınları

Sökmen, A. İ. (2009). Terörizmin İdeolojik Boyutuyla Mücadele, (ed: Sait Yılmaz), *II. Uluslararası Strateji ve Güvenlik Çalışmaları Sempozyumu*, İstanbul: Beykent Üniversitesi Yayınları, 244–255

Toynbee, A. (2008). *Tarihçi Açısından Din*. (çev: İbrahim Canan). İstanbul: Ufuk Kitapları.

Vatikiotis, P. J. (1998). *İslam ve Ulus Devlet*. (çev: Enis Arslanoğlu). İstanbul: Pınar Yayınları

Sağıroğlu, A. (2012). Doğu Coğrafyasında Radikal Terörizm. *Yüksek Lisans Tezi*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çanakkale.

Taheri, A. (1990). *Kutsal Terörün İçyüzü: Hizbullah*. İstanbul: Sel Yayıncılık

İnan, T. (2018). Havalimanı Güvenliğinde Uygulanan Stratejiler Doğrultusunda Elde Edilecek Yolcu Güveni. *Research Studies Anatolia Journal Social and Human Scientific*. Vol:1, Issue:3; pp:538-547.

Sarotte, M. E. (2005). Transatlantic Tension and Threat Perception. *Naval War College Review*. Vol. 58, No: 4. 25-37.

Bongiovanni, I. (2016). Brussels airport attacks are not just a matter of airport security. *The Conversation*. <https://theconversation.com/brussels-airport-attacks-are-not-just-a-matter-of-airport-security-56736> adresinden alındı.

Değer, K. (2017). Olağanüstü Durum Haberciliğinin Atatürk Havalimanı Terör Eylemi Üzerinden İncelenmesi. *TRT Akademi*. 2(3). 98-115.

Erdoğan, M. (2011). 11 Eylül Dönemi Sonrası ABD ve AB'nin Terör Konusundaki Kurumsal Bakış Açılıarı. *Yüksek Lisans Tezi*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ünlü, S. (2019). 11 Eylül Saldırılarının Uluslararası Sivil Havacılık Güvenliğine Etkileri. *Yüksek Lisans Tezi*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

FAA. (2005). *Aerospace Forecast: Fiscal Years, 2006–2017*. US Department of Transportation Federal Aviation Administration Office of Policy & Plans

